

Verslag ronde tafelgesprek op de studiedag van de VRB *Digitale bibliotheek en erfgoed, ook iets voor mij?!*

Antwerpen, 6-5-2015

Een panel bestaande uit de sprekers van de namiddagsessie beantwoordde vragen uit de zaal en ging in op enkele discussiepunten naar aanleiding van de lezingen.

Hoe maak je keuzes voor digitaal of analoog?

De keuze voor print of digitaal hangt af van de inhoud. Als die enkel op papier beschikbaar is, wordt die op papier aangekocht.

Hoe kan je als kleine bibliotheek succesvol onderhandelen met uitgevers over digitale publicaties?

Met sommige uitgevers kan je niet onderhandelen en niet alle onderhandelingen verlopen succesvol. Onderhandelingen monden meestal wel uit in een samenwerking met een uitgever. Je moet voortdurend met een uitgever in gesprek blijven en feedback geven over het gebruik en de bruikbaarheid van de publicaties. Uiteindelijk ben je een klant, die aangeeft waar hij voor staat en wat hij aan kan. Je moet je daarbij bewust zijn van je eigen mogelijkheden en beperkingen. Om sterker te staan werken universiteiten daarom ook met consortia als Elektron vzw (<http://elektronvzw.be>).

Bibliotheken krijgen regelmatig aanvragen voor artikelen uit de derde wereld, die daar niet te verkrijgen zijn. Dat mag eigenlijk niet volgens het auteursrecht.

Hierbij moet je afwegingen maken. Het gaat om marginale schade voor de auteur. Een benadeelde auteur moet zijn schade bewijzen. Dit is een niet-commerciële handeling, die weinig nadelen kan opleveren.

Veel licenties staan toe databanken ter plaats te raadplegen, maar hoe zit het met raadpleging van thuis uit?

Voor onderwijsinstellingen is er toelating om via een gesloten netwerk toegang te geven tot werken door studenten en medewerkers. Een login via VPN valt daaronder. Maar dit is wel een specifieke regeling voor onderwijsinstellingen. Je mag echter geen afbreuk doen aan normale exploitatie van het werk. Je mag dus geen studieboeken aanbieden, die daardoor niet meer verkocht worden. Voor andere, bijvoorbeeld bedrijfsbibliotheken, geldt dat raadpleging op afstand mag als het in de licentie staat.

Mag een privébibliotheek films aankopen en uitlenen tegen vergoeding?

Dat is verhuren en dat mag enkel met toestemming van de filmproducent; het gaat hier namelijk om een commerciële context.

Gaat er in de nieuwe Europese richtlijn over elektronische diensten gesproken worden over BTW? Er is namelijk een BTW verschil tussen gedrukt en digitaal materiaal en er zijn leveranciers die hoge tarieven aanrekenen als ze gecombineerd papier en digitaal aanbieden.

De Europese Unie werkt met de nieuwe richtlijn niet aan fiscale aspecten, maar andere Europese departementen bekijken die wel. Het lage BTW percentage voor gedrukte boeken is eigenlijk een

uitzondering. De Europese Unie wil van die uitzondering af. De hoge BTW op digitale uitgaven is al aangekaart bij de uitgevers, die vaak het abonnement goedkoper maken voor digitale uitgaven. Waar je wel heel goed op moet letten bij digitale uitgaven is wat er precies in je licentie staat over beschikbaarheid van de werken na stopzetting van het abonnement: houd je het archief van de werken waarvoor je betaald hebt of niet? Je moet dat heel goed opvolgen, bijvoorbeeld als een titel naar een andere uitgever verhuist. De meeste uitgevers hebben een raamovereenkomst, waarin staat dat ze rechten overnemen als ze een titel uitgeven, maar het is een grijs gebied.

Mag je een URL naar werken die gedigitaliseerd zijn op je website zetten, zelfs als daar nog auteursrecht op rust?

Volgens het Europees Hof van Justitie is dat geen reproductiehandeling, je mag doorlinken op je website of *embedden* op Facebook. Dat is niet onderworpen aan de toestemming van de auteur.

Mag je werken die al in andere bibliotheken gedigitaliseerd zijn, afdrukken en de papieren kopie aanbieden in je eigen bibliotheek?

Dat mag als er geen auteursrecht meer op dit werk rust, dan is het publiek domein.

Is er zicht op hoe vaak gebruikers gedigitaliseerd materiaal afdrukken, met andere woorden tot waar blijft de digitale bibliotheek digitaal?

Dat hangt af van de gebruiker. Oude gebruikers hebben graag papier, jonge mensen lezen online. Het hangt ook af van de omstandigheden waarin je werken kan raadplegen.

De gebruiker is belangrijk. Hoe kan je als kleine bibliotheek de gebruiker tegemoet komen met digitaal materiaal?

Bibliotheken moeten de content meer via apps beschikbaar stellen en meer gericht volgens bepaalde thema's materiaal beschikbaar stellen. Dat vraagt veel kennis en is heel arbeidsintensief. Daar heb je - als kleine bibliotheek - dus vrijwilligers voor nodig, die goed met de materie overweg kunnen. Je moet in dialoog blijven met de eindgebruiker. Er is zo veel, je moet keuzes maken en dan is het belangrijk te weten wat de gebruiker nodig heeft. Het probleem is: hoe meer digitaal aangeboden wordt, hoe minder je de gebruiker ook echt ziet in de bibliotheek. Je zou daarom een activiteit kunnen organiseren, waar je zelf of de uitgever één van de bronnen voorstelt aan de gebruiker. Naast face-to-face ontmoetingen moet je digitaal werken, door kennisclips aan te bieden op internet.

Kleine bibliotheken kennen hun gebruiker over het algemeen wel, maar er is zo veel aanbod, dat het heel moeilijk te overzien is. Hoe kan je expertise daarover delen?

Vanuit KADOC geven veldconsulenten advies aan instellingen die dat vragen. Studiedagen en activiteiten waar je elkaar ziet dragen bij aan expertisedeling. Persoonlijk vragen stellen aan deskundigen kan ook altijd. Misschien kunnen grote bibliotheken associaties maken met kleinere, zoals consortia die samen aankopen. Er is al het consortium Elektron vzw, dat namens universiteiten en hogescholen onderhandelingen voert. Daar kunnen kleine bibliotheken zich ook bij aansluiten. Kleine bibliotheken hebben vaak juist een brede blik en kunnen hun deskundigheid weer beschikbaar stellen aan grote, waar medewerkers vaak zeer gespecialiseerd zijn.

Toekomstperspectieven: hoe gaan bibliotheken om met de digitale omslag?

Het personeel is nog niet altijd op de hoogte van de digitale mogelijkheden. Het personeel vormen is daarom een belangrijke stap naar digitalisering.

Digitalisering brengt veel auteursrechtelijke kwesties met zich mee. De VVBAD is toegetreden tot het samenwerkingsverband *Auteursrecht en samenleving* (<http://www.auteursrechtensamenleving.be>), waar expertise gedeeld wordt. Aankloppen bij de VVBAD voor advies over deze materie is dus zinvol. Auteursrechten mogen echter geen afschrikking zijn.

De ontwikkeling naar *e* en *e-only* gaat steeds sneller, zeker in de academische context. Het wordt de verantwoordelijkheid van de bibliotheken om er mee over te waken dat de gebruiker informatievaardig genoeg is om optimaal de digitale bronnen te gebruiken en dat het personeel voldoende professioneel is om goed om te gaan met deze bronnen en die kennis over te brengen aan de gebruikers.

Er zullen steeds meer elektronische tijdschriften komen. Gebruikers komen via allerlei kanalen naar de bronnen, onder andere catalogi en Google. Gebruikers zitten meer verspreid. Bibliotheken moeten daarmee rekening houden en via verschillende kanalen gebruikers naar de bronnen leiden. Brede informatievaardigheden zijn daarbij heel belangrijk.

De digitale informatie wordt een steeds groter kluwen, waarin je je weg moet vinden. Voor onderzoekers is opzoekbaarheid van digitale bronnen van groot belang. Daar kan nog veel in verbeteren, bijvoorbeeld voor tekstanalyse en datamining.

Voor erfgoed- en bewaarstellingen geldt dat het onderscheid tussen tekst, beeld en geluid steeds meer vervaagt. Daar moeten instellingen mee omgaan. Het is van groot belang om de context te registreren en te bewaren. Beeld wordt belangrijker dan woord. Instellingen moeten erfgoedgemeenschappen ondersteunen om hun bronnen veilig te stellen. Voor de bewaring is een duurzaam digitaal depot onontbeerlijk. De technologie is er. Om duurzame digitale bewaring te realiseren moeten bibliotheken en erfgoedinstellingen samenwerken.